

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.165
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Білавич Галині Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки педагогічних наук, доцентки,
доцентки кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана
Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Салиги Наталії Миколаївни

на дисертаційну роботу **Паски Андрія Валерійовича**
**«Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів
вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)»**, подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. У сучасній освітній практиці вищої школи винятковий інтерес становить музейна педагогіка як наукова педагогічна дисципліна та галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного, культурологічного, аксіологічного підходів у освітньому процесі. Цей напрям активізує інтерактивну комунікацію, налагодження контактів і діалогу музейних установ із студентською аудиторією. Відповідно до освітньо-наукової, виховної та просвітницької функцій музеїв виникає необхідність використання потенціалу університетських навчальних музеїв, удосконалення методів музейної педагогіки на основі досвіду вітчизняних і зарубіжних музеїв, музейних комплексів, виставкових просторів. В умовах незалежності України музейні інституції повинні перетворитися в потужні

культурні, наукові, духовні, просвітницькі центри, які формують науковий світогляд, національну ідентичність і фахові компетентності здобувачів вищої освіти.

Актуальність рецензованого дослідження обумовлена акцентуванням уваги на необхідності збагачення змісту національної освіти і виховання музейно-педагогічним компонентом, зверненням до гуманістичних принципів музейно-педагогічного процесу, формуванням культури сприйняття музейної інформації та музейної культури. У дисертації Паски А.В. підкреслюється, що на сучасному етапі набули актуальності питання взаємодії музеїв зі студентською молоддю, а також проблема організації музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти. Це зумовлено, зокрема, реалізацією концепції навчання, самоосвіти та самовиховання людини впродовж усього життя, яка знайшла відгук у роботі навчальних музеїв системи вищої освіти України.

У дисертаційному дослідженні відзначено, що досвід розширення сфери впровадження музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти свідчить про позитивну динаміку та перспективність цього напрямку музейної діяльності. Водночас у дисертації зазначається, що проблема організації музейно-педагогічної діяльності знаходиться у стані наукового дослідження. Теоретичного обґрунтування й практичної апробації вимагають окремі аспекти музейно-педагогічної діяльності, зокрема, нормативно-правова база діяльності музеїв і музейних комплексів закладів вищої освіти, психолого-педагогічний і соціальний аспекти взаємодії музеїв зі студентською аудиторією, функціонально-методичний аспект музейно-педагогічної діяльності у системі вищої школи. Актуальність порушеної проблеми, виявлені прогалини в її теоретичній і практичній розробленості уможливили вибір теми наукової роботи Паски Андрія Валерійовича «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного

університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 31.05.2022 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 02.04.2025 р.).

Наукова новизна роботи. У науковій роботі здійснено комплексний аналіз розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України упродовж 90-х рр. ХХ – першої чверті ХХІ ст. як наукової педагогічної дисципліни та освітньої технології у сфері практичної діяльності музеїв ЗВО. У дослідженні уведено до наукового обігу масив різновидових джерел, що стосується розвитку музейної педагогіки у вищій школі – концепції, стратегії, накази, положення про навчальні музеї, навчальні плани, освітні програми, аналітичні звіти, буклети і путівники музеями, інтернет-ресурси. Проаналізовано досвід використання освітньо-виховного потенціалу різних типів і профілів музеїв в освітньому процесі, визначено перспективні напрями розвитку музейної педагогіки в сучасному освітньому просторі України. Вагомим досягненням Паски А.В. є розробка періодизації формування музейно-освітнього простору та музейної педагогіки у ЗВО України у період незалежності.

У дисертації поглиблено й уточнено наукові уявлення про основні поняття досліджуваної проблеми, історіографію проблеми музейно-педагогічної діяльності за досліджуваного періоду. Новий рівень розвитку отримали дослідження специфіки формування фахових і загальнокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти засобами музейної педагогіки.

Практичне значення дослідження. Практичне значення результатів дослідження Паски А.В. полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані як у науково-дослідницькій, так і в освітньо-виховній роботі. З цією метою дисертантом розроблено і рекомендовано до практичного використання науковцями, викладачами, музейними педагогами, здобувачами вищої освіти такі

авторські розробки і матеріали: елективний курс «Музейна педагогіка» для здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, «Класифікатор музеїв закладів вищої освіти України», «Наукові взаємозв'язки музейної педагогіки», «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО», «Сучасні форми організації педагогіки музейної діяльності у ЗВО», логіко-функціональні моделі «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)», «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України»; інтерактивний студентський путівник «Музейний простір Прикарпаття»; експериментальне опитування здобувачів вищої освіти на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента».

Загалом матеріали дослідження можуть бути використані для розробки навчальних програм, планів, підручників і посібників, іншої навчально-методичної літератури, планування просвітницьких заходів, розробки навчальних інтернет-ресурсів.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №03.04-29/20 від 13.10.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1152 від 27.08.2025 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1/761 від 08.09.2025 р.). Це підвищує їх цінність і прикладний потенціал.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проведений аналіз дисертаційної роботи та праць здобувача, опублікованих за темою дослідження, дає підстави стверджувати про успішність виконаного дисертаційного дослідження, обґрунтованість його теоретичних та практичних положень і висновків. Дисертант на достатньо

високому рівні обґрунтував вибір теми, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі дослідження.

Для досягнення поставлених завдань на різних етапах наукового пошуку дисертант використав комплекс методів дослідження: загальнонаукові; проблемно-хронологічний; пошуково-бібліографічний; структурний; біографічний; історико-географічний; порівняльно-аналітичний; емпіричний. Обрані методи дослідження є достатньо виваженими й доцільно застосованими автором, адекватними потребам узагальнення й систематизації отриманої в процесі дослідження інформації.

Представлені дисертантом висновки до кожного із трьох розділів дисертації та загальні висновки відповідають сформульованим у вступі меті і завданням, впливають зі змісту роботи, є чіткими і логічними, містять основні результати дисертації.

Загалом дисертаційне дослідження Паски Андрія Валерійовича виконане на високому науковому рівні, демонструє здатність автора до серйозного системного й глибокого осмислення педагогічних процесів. Отримані результати мають не лише теоретичну, а й практичну значущість, оскільки дають можливість модернізувати сучасні моделі музейно-педагогічної діяльності у ЗВО, розширити інструментарій формування музейної культури студентів і сприяти створенню якісного музейно-освітнього середовища у закладах вищої освіти України.

Характеристика основних положень роботи. Важливо відзначити, що Паска А.В. на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми розробив чітку структуру дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (733 найменувань) та 10 додатків. Обсяг основного тексту становить 226 сторінок, загальний обсяг роботи – 539 сторінок. Дисертація містить 4 таблиці, 8 рисунків. Робота відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Обґрунтування викладених автором положень дисертаційного дослідження є досить переконливим. У першому розділі «Музейна педагогіка в закладах вищої освіти України як наукова проблема» здобувач обґрунтував джерельну базу

музейної педагогіки, поняттєво-категоріальний апарат дослідження та освітньо-виховну діяльність фундаторів українського музейництва. У процесі дослідження сутності основних дефініцій, які є визначальними для розуміння музейно-педагогічного процесу в освітньому просторі ЗВО, автор виділив чотири блоки понять: визначення сутності музейної педагогіки; базові дефініції музейного процесу; теоретико-методологічний компонент музейної педагогіки; операційно-діяльнісний компонент музейно-педагогічного процесу. Результати аналізу теоретичних, концептуальних основ досліджуваної проблеми дозволив дисертанту зробити авторський висновок про те, що під музейною педагогікою розуміється як наукова педагогічна дисципліна (вузьке значення), так і освітня технологія, сфера науково-практичної діяльності музеїв (широке значення). Дисертант ґрунтовно висвітлив джерельну базу розвитку музеєзнавства і музейної педагогіки у системі вищої освіти України та виокремив чотири групи джерел: законодавчі акти України та міжнародні документи щодо музейної діяльності; науково-теоретичні джерела; інформаційно-довідкові та візуально-комунікативні джерела; матеріали польових досліджень. Всебічно проаналізовано історичні витоки вітчизняної музейної педагогіки та освітньо-виховної діяльності фундаторів українського музейництва. Заслугує на увагу структурно-логічна схема «Наукові взаємозв'язки музейної педагогіки» та інші авторські розробки, що характеризують понятійний апарат дослідження.

Чільне місце у змісті дисертаційного дослідження відводиться другому розділу «Музейні установи як освітній ресурс розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – перша чверть ХХІ ст.)». У ньому Паска А.В. розкрив організаційно-педагогічні та нормативно-методичні засади розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України, освітньо-виховний потенціал університетських музеїв, основні напрями, методи і форми інтеграції музейної діяльності в освітній процес вищої школи. Автор послідовно прослідкував формування нормативно-правової бази діяльності музеїв ЗВО у період незалежності, з'ясував кількісний склад і профільну структуру музеїв ЗВО України, з'ясував основоположні підходи і принципи музейно-педагогічної

діяльності у ЗВО. Вагомою заслугою дисертанта є введені ним до наукового обігу документи багатьох закладів вищої освіти з питань організації музейної роботи – положення про музеї, музейні ради, статuti, стратегії, концепції, навчальні програми, силабуси, аналітичні звіти, плани роботи музеїв. На особливу увагу заслуговує розробка дисертантом періодизації формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки ЗВО України у період незалежності та запропонована логіко-функціональна модель «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України». Ґрунтовно сформульовано фактори, що визначають ефективність функціонування музейних установ у вищій школі, завдання музейної педагогіки у системі вищої освіти та негативні фактори, що позначилися на роботі навчальних музеїв у період незалежності. Зроблено власну класифікацію основних напрямів музейно-педагогічної роботи у ЗВО, до яких дисертант відносить науково-дослідницький, освітній, виховний, просвітницький

У третьому розділі «Модернізація музейної педагогіки у закладах вищої освіти України: досвід і перспективи» Паска А.В. ґрунтовно висвітлив сучасні актуальні освітні підходи до впровадження музейної педагогіки у закладах вищої освіти України. Дисертант підкреслює, що на сучасному етапі важливого значення набуває впровадження в освітній процес музейно-педагогічних програм, проєктів та інтегрованих курсів, а також експериментально-дослідницька діяльність із вивчення ролі музейної педагогіки у формуванні професійної компетентності студентів. Заслуговує на увагу аналіз автором особливостей формування музейної культури здобувачів освіти педагогічних спеціальностей та розвитку їхніх музейно-педагогічних компетентностей.

Важливе місце у змісті розділу відводиться висвітленню досвіду формування освітнього простору засобами музейної педагогіки в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. З цією метою автор дисертації розкриває роль навчальних музеїв, музейно-виставкових просторів, спеціалізованих кабінетів і навчально-виробничих лабораторій університету у процесі формування музейної культури студентської молоді. Напрями, форми і потенційні можливості музейної освіти в умовах сучасного ЗВО демонструє розроблена логіко-функціональна

модель «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025)». Заслуговує позитивної оцінки ґрунтовний аналіз експериментального дослідження на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента», проведеного серед 162 бакалаврів і магістрів різних факультетів університету.

Дисертантом розроблено перспективні напрями розвитку музейної педагогіки у системі вищої освіти України: науково-дослідницький, організаційно-педагогічний, експериментально-дидактичний, інформаційно-комунікаційний, просвітницько-виховний та міжнародно-інтеграційний.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дослідження Паски А.В. висвітлено у 16 наукових працях, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, 11 праць у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було одержано в результаті проведеного дослідження, повною мірою представлено у друкованих наукових працях.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій та фальсифікації. Автор коректно використовує покликання на власні публікації, дослідження інших учених, нормативно-правові документи та джерела. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. У дисертаційному дослідженні (підрозділи 2.2 і 2.3) досить глибоко проаналізовано основні напрями, форми і методи науково-освітньої діяльності музеїв закладів вищої освіти України. Однак, недостатня увага звертається на висвітлення такої сфери діяльності, як налагодження наукових партнерських зв'язків університетських музейних установ з аналогічними музеями інших університетів нашої країни та зарубіжжя, а також надання методичної допомоги музейними педагогами закладів вищої освіти у створенні шкільних музеїв та музеїв у закладах професійної освіти, основні напрями творчої співпраці та обміну

досвідом між музейними педагогами закладів вищої освіти та музейними педагогами шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів.

2. Враховуючи те, що у підрозділі 3.2 дисертантом розроблено логіко-функціональну модель «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)», вважаємо, що її доцільно було б більш повно представити у змісті роботи, докладно описати та апробувати.

3. У підрозділі 3.2 роботи детально проаналізовано результати пілотного експериментального опитування студентів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента». На нашу думку, дисертаційне дослідження тільки б виграло, якби в ньому було представлено, окрім констатувального етапу, ще й формувальний етап експерименту із описом його впровадження в освітній процес університету.

4. Враховуючи практичну цінність дисертаційного дослідження, розробку дисертантом основних напрямів, форм і методів музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти України варто було б підготувати і видати науково-методичний посібник на тему «Методика організації і проведення музейних занять у процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти» для викладачів і музейних фахівців закладів вищої освіти України.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Паски Андрія Валерійовича «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)» є завершеним і самостійним дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати. Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертантом результатів дослідження, їх обґрунтованість і вірогідність та вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота, що представлена на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти

і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р №44 (зі змінами), а її автор, Паска Андрій Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Наталія САЛИГА